

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/152/135/94

NASTROJE SPOŁECZNE NA POCZĄTKU WRZEŚNIA '94

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, WRZESIEŃ '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Po trwającej od paru miesięcy stabilizacji, na początku września¹ nastroje społeczne pogorszyły się, co znalazło odzwierciedlenie zarówno w ocenach obecnej sytuacji, jak i prognozach. Znamienne, że **pogorszenie** to dotyczy przede wszystkim ocen **ogólnych aspektów życia publicznego**, podczas gdy oceny **materiałnych warunków życia** badanych utrzymują się na tym samym poziomie.

Oceny sytuacji

Liczba negatywnych ocen **kierunku rozwoju sytuacji w kraju** wzrosła o 7 punktów procentowych, co - jak na dotychczasowe wahania tego wskaźnika - jest wzrostem dość dużym.

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju idzie w dobrym czy też w złym kierunku?

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX
	'93					'94							
Dobrym	17	24	31	43	33	30	23	21	26	29	28	29	24
Złym	65	52	45	30	42	47	58	62	59	56	53	51	58
Trudno powiedzieć	18	24	24	27	24	22	20	17	16	15	19	20	18

Największy przyrost ocen negatywnych odnotowaliśmy wśród gospodyń domowych, bezrobotnych, robotników niewykwalifikowanych oraz rolników. Obecnie ogólny rozwój sytuacji w kraju najlepiej oceniają uczniowie i studenci oraz inteligencja i kadra kierownicza, najgorzej zaś - rolnicy i bezrobotni. Stosunkowo lepiej od pozostałych oceniają sytuację ludzie młodzi (poniżej 35 roku życia).

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (52) zrealizowano w dniach 2-5 września '94 na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski (N=1219).

Pogorszenie ocen dotyczy zarówno **sytuacji politycznej**, jak i **gospodarczej**, bardziej jednak pogorszyły się oceny sytuacji politycznej.

Tabela 2. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce?
Czy jest ona:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:													
	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX
	'93						'94							
Dobra	5	4	7	11	17	14	13	8	7	7	7	9	8	7
Ani dobra, ani zła	27	29	36	43	44	42	46	44	41	42	42	42	45	38
Zła	56	52	41	29	22	26	25	35	42	39	40	34	34	40
Trudno powiedzieć	12	15	16	17	18	18	16	13	11	12	11	15	12	14

Tabela 3. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce?
Czy jest ona:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:													
	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX
	'93						'94							
Dobra	5	5	8	6	7	6	6	5	5	6	6	9	9	8
Ani dobra, ani zła	22	21	25	25	30	31	30	27	29	30	31	32	34	30
Zła	70	69	62	64	58	58	58	63	60	59	58	53	52	56
Trudno powiedzieć	4	5	6	5	5	6	5	5	6	5	4	7	5	6

Jest zrozumiałe, że pogląd na ogólny kierunek rozwoju kraju jest związany zarówno z oceną sytuacji politycznej, jak i gospodarczej. Jednak związek ten jest znacznie silniejszy w przypadku oceny sytuacji gospodarczej.

Tabela 7. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX
	' 93					' 94							
Dobre	13	13	13	11	12	14	15	15	11	17	13	14	16
Ani dobre, ani złe	39	40	40	47	46	48	38	46	44	41	44	45	46
Złe	48	47	47	42	41	39	48	40	45	41	42	41	38

Najwięcej osób zadowolonych ze swoich warunków życia, a równocześnie znikomą liczbę (poniżej 10%) niezadowolonych znajdujemy wśród badanych prowadzących samodzielną działalność gospodarczą oraz wśród kadry kierowniczej i inteligencji. Zadowolenie z warunków życia częściej występuje w wielkich miastach niż w pozostałych miejscowościach.

Respondenci niezadowoleni ze swoich warunków życia to najczęściej bezrobotni, renciści i emeryci oraz rolnicy.

Co dziesiąty badany ocenia, że obecnie żyje mu się lepiej niż przed rokiem, co drugi zaś - że gorzej. Poprawę stosunkowo najczęściej odczuli badani reprezentujący kadre kierowniczą i inteligencję (co czwarty spośród nich), pogorszenie natomiast - bezrobotni, emeryci i renciści oraz robotnicy niewykwalifikowani (około dwóch trzecich w każdej z tych grup).

Prognozy

Pesymizm co do przyszłości zaczął pogłębiać się już w lipcu. Obecnie obserwujemy jego dalszy, choć powolny, wzrost.

Tabela 8. A jak Pan(i) sądzi, jak to będzie w ciągu najbliższego roku?
Czy spodziewa się Pan(i), że sytuacja w Polsce - ogólnie rzecz biorąc -
poprawi się, pogorszy się czy też nie zmieni się?
w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX
	'93					'94							
Poprawi się	15	26	28	39	28	22	13	16	16	17	22	18	14
Nie zmieni się	38	41	46	38	43	43	45	46	45	50	43	45	45
Pogorszy się	34	17	15	13	19	27	35	31	29	25	24	28	32
Trudno powiedzieć	13	16	11	10	11	8	7	8	11	8	11	8	9

Ciekawe, że odwrotnie niż w ocenach obecnej sytuacji, w prognozach pesymizm dotyczy w nieco większym stopniu sfery gospodarczej niż politycznej.

Tabela 9. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna
w Polsce:

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX
	'93					'94							
Poprawi się	18	25	31	39	24	19	16	16	18	16	19	17	13
Nie zmieni się	35	34	35	33	45	49	45	45	46	50	49	51	48
Pogorszy się	20	14	12	10	12	14	22	23	19	17	12	15	17
Trudno powiedzieć	27	25	21	17	19	18	18	17	17	17	21	17	21

Tabela 10. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza
w Polsce:

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX
	'93					'94							
Poprawi się	17	26	33	41	30	23	19	21	23	23	26	23	19
Nie zmieni się	36	38	38	35	39	44	39	39	44	44	43	45	44
Pogorszy się	30	16	13	11	17	23	31	28	21	20	17	19	24
Trudno powiedzieć	17	20	15	13	14	10	11	12	13	13	14	12	13

Wśród badanych zaznaczył się także pewien wzrost obaw o pogorszenie ich sytuacji życiowej, mieści się on jednak w granicach błędu statystycznego.

Tabela 11. Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:												
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX
	' 93					' 94							
Lepiej	14	23	27	31	24	20	15	18	18	17	18	17	15
Tak samo	29	33	32	43	42	42	35	43	43	45	42	40	38
Gorzej	34	18	17	13	18	23	32	25	25	23	23	24	27
Trudno powiedzieć	23	26	24	13	16	15	18	13	14	15	17	19	20

Spośród osób aktywnych zawodowo najbardziej optymistycznie zapatrują się na przyszłość swoją i rodziny przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz prywatni przedsiębiorcy, natomiast najbardziej pesymistycznie - pracownicy fizyczno-umysłowi oraz robotnicy niewykwalifikowani i wykwalifikowani.

★

★

★

Po krótkim okresie stabilizacji obecnie obserwujemy wyraźne pogorszenie się nastrojów społecznych. Przejawia się ono zarówno w ocenach obecnej sytuacji, jak i w prognozach.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju idzie w dobrym czy też w złym kierunku?

(%)

	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	24	58	18	1219
Płeć				
Mężczyźni	27	58	15	564
Kobiety	22	57	20	654
Wiek				
do 24 lat	31	52	17	148
25-34	30	55	15	195
35-44	23	60	17	277
45-54	16	60	25	165
55-64	21	66	13	208
65 lat i więcej	26	52	23	224
Miejsce zamieszkania				
Wieś	21	61	18	470
Miasto do 20 tys.	27	56	17	143
od 21 do 100 tys.	27	55	17	230
101-500 tys.	24	56	20	233
501 tys. i więcej mieszk.	28	52	20	142
Region				
Północny	20	59	20	120
Zachodni	23	66	11	129
Środkowo-zachodni	25	55	21	187
Środkowy	23	52	25	216
Wschodni	25	60	15	163
Południowo-wschodni	24	57	18	184
Południowo-zachodni	27	58	15	220
Wykształcenie				
Podstawowe	21	61	18	428
Zasadnicze zawodowe	18	64	18	329
Średnie	28	53	19	368
Wyższe	46	37	16	93
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	47	38	14	72
Prac. umysł. niż. szczebla	22	57	21	114
Pracownicy fiz. - umysł.	27	62	11	50
Robotnicy wykwalifikowani	23	61	17	128
Robotnicy niewykwalifik.	23	56	21	70
Rolnicy	15	67	18	105
Prywatni przedsiębiorcy	38	36	26	53
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	21	60	19	434
Uczniowie i studenci	51	27	21	51
Bezrobotni	21	68	11	78
Gospodynie domowe i inni	15	71	14	63
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 750 tys. zł	15	72	13	139
750 tys. - 1249 tys.	18	65	17	255
1250 tys. - 1749 tys.	23	61	16	220
1750 tys. - 2249 tys.	29	53	19	221
2250 tys. i powyżej	33	48	19	346
Ocena własnych war. mater.				
Złe	15	68	16	465
Średnie	24	55	21	556
Dobre	48	38	15	197
Zainteresowanie polityką				
Duże	27	64	9	133
Średnie	28	55	16	494
Małe lub żadne	20	58	22	592
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	32	54	14	72
Raz w tygodniu	24	56	20	684
Kilka razy w roku	24	59	17	336
W ogóle nie uczestniczy	24	62	14	125
Poglądy polityczne				
Lewica	24	66	10	220
Centrum	26	56	18	363
Prawica	35	49	16	237
Trudno powiedzieć	16	60	24	397

Tabela 2. Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

(%)

	dobrze	ani dobrze ani źle	źle	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	17	55	28	1	1219
Płeć					
Mężczyźni	18	55	27	1	564
Kobiety	16	54	28	1	654
Wiek					
do 24 lat	37	43	18	1	148
25-34	22	58	19	1	195
35-44	12	56	31	1	277
45-54	11	62	28	0	165
55-64	12	51	37	0	208
65 lat i więcej	15	54	30	1	224
Miejsce zamieszkania					
Wieś	14	56	29	1	470
Miasto do 20 tys.	17	55	27	1	143
od 21 do 100 tys.	18	58	24	0	230
101-500 tys.	18	51	30	1	233
501 tys. i więcej mieszk.	24	48	27	1	142
Region					
Północny	12	49	39	0	120
Zachodni	15	59	26	0	129
Środkowozachodni	21	56	21	2	187
Środkowy	17	54	28	1	216
Wschodni	11	58	30	1	163
Południowo-wschodni	15	52	33	0	184
Południowo-zachodni	22	55	22	1	220
Wykształcenie					
Podstawowe	12	53	34	1	428
Zasadnicze zawodowe	14	55	31	0	329
Średnie	20	56	23	1	368
Wyższe	35	57	8	0	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	35	59	6	0	72
Prac. umysł. niż. szczebla	23	59	17	1	114
Pracownicy fiz.- umysł.	16	57	27	0	50
Robotnicy wykwalifikowani	17	58	25	0	128
Robotnicy niewykwalifik.	12	62	27	0	70
Rolnicy	10	59	31	0	105
Prywatni przedsiębiorcy	44	50	7	0	53
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	10	54	35	1	434
Uczniowie i studenci	36	39	18	8	51
Bezrobotni	16	39	44	1	78
Gospodynie domowe i inni	14	57	27	2	63
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	5	40	54	1	139
750 tys. - 1249 tys.	6	56	38	0	255
1250 tys. - 1749 tys.	10	62	28	1	220
1750 tys. - 2249 tys.	21	60	18	1	221
2250 tys. i powyżej	31	52	17	1	346
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	4	39	55	1	465
Średnie	11	76	13	0	556
Dobre	64	32	3	1	197
Zainteresowanie polityką					
Duże	24	46	29	1	133
Średnie	21	56	23	1	494
Małe lub żadne	12	56	31	1	592
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	21	50	28	0	72
Raz w tygodniu	16	55	28	1	684
Kilka razy w roku	16	57	27	0	336
W ogóle nie uczestniczy	24	47	28	1	125
Poglądy polityczne					
Lewica	20	54	25	1	220
Centrum	16	53	30	0	363
Prawica	22	58	20	1	237
Trudno powiedzieć	13	54	32	1	397

Tabela 3. Czy w porównaniu z sytuacją sprzed 12 miesięcy Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

	(%)				
	lepiej	tak samo jak rok temu	gorzej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	11	35	54	0	1219
Płeć					
Mężczyźni	12	35	53	0	564
Kobiety	10	35	54	1	654
Wiek					
do 24 lat	16	45	38	1	148
25-34	14	38	48	0	195
35-44	11	32	56	1	277
45-54	4	28	67	1	165
55-64	9	35	56	0	208
65 lat i więcej	12	35	53	1	224
Miejsce zamieszkania					
Wieś	9	39	51	1	470
Miasto do 20 tys.	8	42	49	1	143
od 21 do 100 tys.	12	32	55	1	230
101-500 tys.	13	28	60	0	233
501 tys. i więcej mieszk.	14	30	55	0	142
Region					
Północny	7	25	68	0	120
Zachodni	12	40	47	0	129
Środkowozachodni	15	35	49	2	187
Środkowy	11	37	52	0	216
Wschodni	7	38	54	0	163
Południowo-wschodni	9	36	56	0	184
Południowo-zachodni	13	32	53	1	220
Wykształcenie					
Podstawowe	9	36	55	0	428
Zasadnicze zawodowe	9	32	57	1	329
Średnie	10	37	52	0	368
Wyższe	30	30	40	0	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	25	37	38	0	72
Prac.umysł.niż.szczebla	13	40	48	0	114
Pracownicy fiz.- umysł.	15	37	48	0	50
Robotnicy wykwalifikowani	16	28	54	2	128
Robotnicy niewykwalifik.	6	34	60	0	70
Rolnicy	7	45	48	0	105
Prywatni przedsiębiorcy	19	48	33	0	53
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	8	31	61	0	434
Uczniowie i studenci	12	51	37	0	51
Bezrobotni	6	28	65	1	78
Gospodynie domowe i inni	11	35	52	2	63
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys.zł	4	28	68	0	139
750 tys. - 1249 tys.	5	30	65	0	255
1250 tys. - 1749 tys.	11	32	55	2	220
1750 tys. - 2249 tys.	12	42	46	0	221
2250 tys. i powyżej	18	37	45	0	346
Ocena własnych war. mater.					
Złe	5	22	72	1	465
Średnie	10	41	49	0	556
Dobre	28	48	24	0	197
Zainteresowanie polityką					
Duże	14	32	54	0	133
Średnie	13	33	54	0	494
Małe lub żadne	9	37	53	1	592
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	16	29	55	0	72
Raz w tygodniu	9	39	51	1	684
Kilka razy w roku	11	32	56	1	336
W ogóle nie uczestniczy	15	23	62	0	125
Poglądy polityczne					
Lewica	14	30	56	0	220
Centrum	10	35	55	1	363
Prawica	13	38	48	0	237
Trudno powiedzieć	9	36	54	1	397

Tabela 4. Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:

(%)

	lepiej	tak samo jak obecnie	gorzej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	15	38	27	20	1219
Płeć					
Mężczyźni	16	39	28	17	564
Kobiety	13	37	27	23	654
Wiek					
do 24 lat	27	38	17	18	148
25-34	19	43	21	17	195
35-44	12	42	27	19	277
45-54	10	38	31	21	165
55-64	16	32	35	17	208
65 lat i więcej	7	36	29	28	224
Miejsce zamieszkania					
Wieś	13	37	25	25	470
Miasto do 20 tys.	16	40	30	14	143
od 21 do 100 tys.	12	41	25	23	230
101-500 tys.	14	35	33	17	233
501 tys. i więcej mieszk.	21	42	25	12	142
Region					
Północny	10	38	37	14	120
Zachodni	17	40	23	20	129
Środkowozachodni	18	41	19	21	187
Środkowy	18	32	23	27	216
Wschodni	12	37	29	23	163
Południowo-wschodni	10	36	37	17	184
Południowo-zachodni	15	43	25	17	220
Wykształcenie					
Podstawowe	12	34	26	28	428
Zasadnicze zawodowe	15	41	26	17	329
Średnie	16	36	30	18	368
Wyższe	19	52	23	5	93
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	28	42	22	8	72
Prac. umysł. niż. szczebla	13	49	17	21	114
Pracownicy fiz.- umysł.	7	24	40	29	50
Robotnicy wykwalifikowani	16	39	32	13	128
Robotnicy niewykwalifik.	11	40	32	18	70
Rolnicy	11	33	20	36	105
Prywatni przedsiębiorcy	23	51	8	18	53
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	9	35	34	21	434
Uczniowie i studenci	30	52	16	2	51
Bezrobotni	10	33	23	35	78
Gospodynie domowe i inni	35	37	19	9	63
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	10	27	33	30	139
750 tys. - 1249 tys.	14	35	27	24	255
1250 tys. - 1749 tys.	12	39	30	20	220
1750 tys. - 2249 tys.	15	42	27	16	221
2250 tys. i powyżej	19	41	25	15	346
Ocena własnych war. mater.					
Złe	12	31	37	20	465
Średnie	12	42	24	22	556
Dobre	26	44	15	15	197
Zainteresowanie polityką					
Duże	20	39	33	7	133
Średnie	16	42	27	15	494
Małe lub żadne	12	35	26	27	592
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	10	30	36	25	72
Raz w tygodniu	14	37	27	22	684
Kilka razy w roku	17	39	27	16	336
W ogóle nie uczestniczy	16	43	25	16	125
Poglądy polityczne					
Lewica	16	35	33	16	220
Centrum	17	39	29	15	363
Prawica	19	39	29	12	237
Trudno powiedzieć	9	38	21	32	397